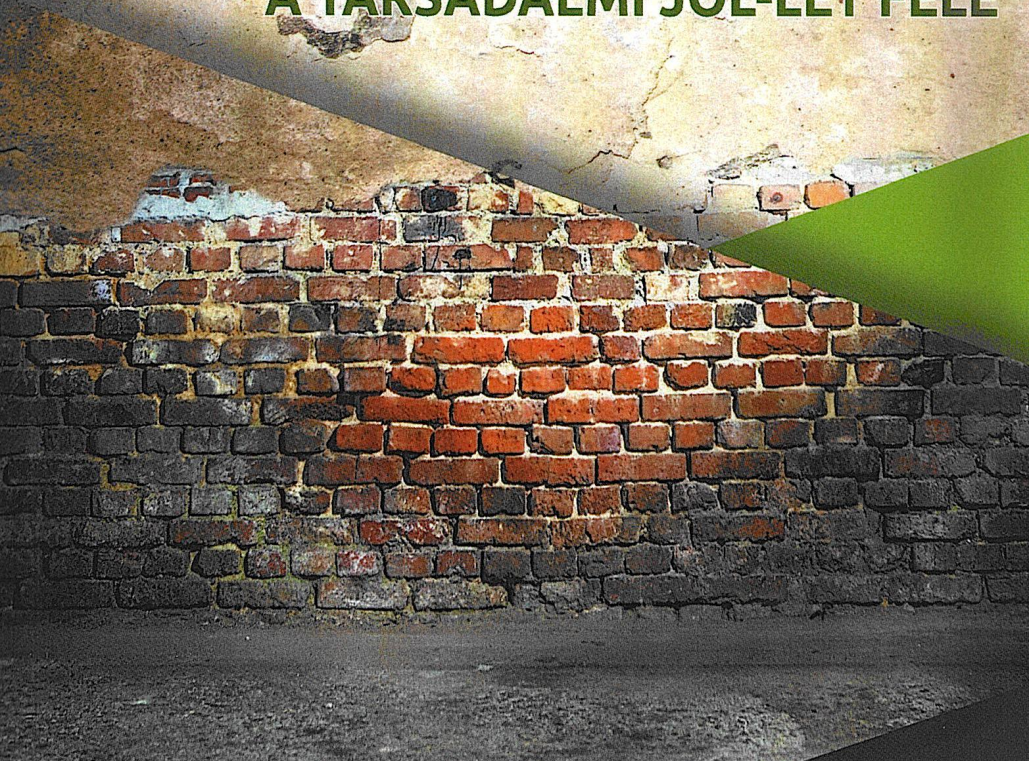

Szerkesztette: Szirmai Viktória

A TERÜLETI EGYENLŐTLENSÉGEKTŐL A TÁRSADALMI JÓL-LÉT FELÉ

A TERÜLETI EGYENLŐTLENSÉGEKTŐL A TÁRSADALMI JÓL-LÉT FELÉ

SZIRMAI VIKTÓRIA
(SZERK.)

Kodolányi János Főiskola
Székesfehérvár
2015

Az európai urbanizációs szakaszok társadalmi jól-lét problémái: a területi elvű kezelés társadalmi hatásai⁴³

Szirmai Viktória

Bevezetés⁴⁴

A XXI. század a város évszázada. A világ népességének 54%-a városi terekben él, és ez az arány fokozatosan növekszik. Az előrejelzések szerint 2050-re a világ népességének 66%-a városlakó lesz. A mai Európában a népesség 73%-a városokban él (*United Nations, 2014*). A városi népesség növekedése is kifejezi a modern nagyváros társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális jelentőségét.

A mai nagyvárosok stratégiai szerepeket töltenek be a modernizáció folyamataiban, a globális gazdaság szerveződésében, működésében. A nagyvárosokban koncentrálódnak a modernizáció, a gazdasági, társadalmi fejlődés, a globális gazdaság működési feltételei, a történetileg felhalmozott tudás eredményei, a kulturális örökség, az építészeti alkotások, a jólétet és a kényelmet biztosító szolgáltatások, a legmodernebb infrastruktúrák, az ezeket létrehozó és használó városi társadalmi csoportok, az iskolázott, képzett középosztály, a gazdasági, a politikai, a kulturális elit tagjai. Miközben a nagyvárosokban a társadalmi problémák sokasága is megtalálható, a lakóhelyi társadalmi egyenlőtlenségek hagyományos és új

⁴³ A publikáció az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg. Készült a „Társadalmi konfliktusok – Társadalmi jól-lét és biztonság – Versenyképesség és társadalmi fejlődés” című, TÁMOP-4.2.2.A-11/1/KONV-2012-0069 azonosító számú projekt keretében.

⁴⁴ A részfejezet a szerző egy korábbi tanulmányának átdolgozott változata: Szirmai, V. (2014): *The Social Well-Being Issues of the European Urbanisation Stages and the Possibilities of their Management by the Creation of Spatial Configurations*. DETUROPE, 6(2), 64–76.

strukturái, a történeti és a mai szegénység, a tradicionális és a modern bűnözés, a természeti környezeti ártalmak, a társadalmi konfliktusok legkülönbözőbb formái, legújabbban a terrorcselekmények, a globális klímaváltozás veszélyei is.

Az urbanizáció történetileg változó szakaszaiban is jelen voltak különböző társadalmi problémák. Az ezeket vizsgáló elméletek, kritikai nézetek, tudományos álláspontok a konkrét történeti, társadalmi körülmények alapján is differenciált megoldási javaslatokat, főként területi elveken nyugvó kezelési módokat kínáltak az urbanizációs feszültségek oldására. A jelek szerint (vagyis a városi társadalmi problémák újratermelődése, illetve az új feszültségek kialakulása alapján) azonban nem sok sikerrel jártak. Vélhetőleg az egydimenziós beavatkozási célok, eszközök miatt; az egyes urbanizációs ciklusokhoz kapcsolódó kezelési elképzelések alapvetően területi elvűek, vagyis egydimenziósak voltak, amelyekhez nem párosultak strukturális hatásokat célzó elképzelések.

Napjainkban azonban egyre több, a korábbiakhoz képest eltérő, főként strukturális elemekre épülő, komplexebb problémakezelési elmélet is megjelent, mintegy orvosolni akarván az elődök sikertelenségeit. Ezekre számos példát találni, köztük olyan beavatkozási formákat, amelyek a társadalmi szerkezet kiegyenlítését, a munkanélküliség megszüntetését, illetve enyhítését, vagy éppen az oktatási esélyegyenlőség megteremtését, a társadalmi mobilitás fokozását, a társadalmi integráció biztosítását, végül, de nem utolsósorban (a témánk esetében kiemelten fontos stiglitzi értelmű) társadalmi jól-lét megteremtését is szolgálják.

Szociológiai szempontból ezek a célok öröndetesek, de nem könnyen valósíthatók meg, mégpedig az adott problémák, feszültségek összetett jellege miatt, és azért sem, mert igen költségesek és csak hosszú távon várhatók (többnyire részleges) eredmények. A politikai döntések pedig sokkal inkább kedvelik a rövid távú (sokszor nem is olcsóbb) megoldásokat, látványosabb fejlesztési célokat. Továbbá a kizárólag strukturális beavatkozásra épülő problémakezelési módok többnyire hatástalanok, diszfunkcionálisan működnek, mégpedig azért is, mert a strukturális beavatkozáshoz kapcsolódó területi elvek, kezelési módok nincsenek kidolgozva, mivel nem vizsgálták a strukturális és a területi elvek összefűződő rendszereit, közte azt a kérdést, hogy milyen térbeli környezetben, milyen területi adottságok esetében jönnek létre a strukturális mechanizmusok pozitív hatásai.

A különböző típusú térbeli, társadalmi problémák kezeléséhez ezért komplex, vagyis társadalmi, strukturális és területi elvű megoldások kidolgozására lenne szükség. Ezek bizonyára sikeresebbek lehetnének, mint akár a csak területi, akár a csak strukturális koncepciók. Ez természetesen igen nagy tudományos kihívás, olyan, amely ismételt történeti elemzéseket éppúgy igényel, mint a mai folyamatok feltárását, ennek keretében a strukturális és a területi elvek szerinti elemzéseket egyaránt.

Ez a részfejezet ezt a célt természetesen nem tudja vállalni, célja csak annyi, hogy bemutassa a különböző urbanizációs szakaszokhoz kapcsolódó eltérő társadalmi problémákat, valamint az azokat megoldani törekvő területi elvű javaslatokat és azok főként diszfunkcionális működését. Mégpedig azért, hogy felhívja a figyelmet akár a területi elvű, akár a strukturális elvű megoldási módok korlátozottságaira, és szorgalmazza a komplex kezelési módok kidolgozásának szükségességét. Ehhez a kötetet megalapozó elemzésekkel is hozzá kíván járulni, mégpedig azzal, hogy a nagyváros-társági empirikus kutatásokban mindkét magyarázó elvet alkalmazza, hogy keresi a területi és a társadalmi meghatározottságot, azok összefüggéseit is.

A globális urbanizáció főbb szakaszainak társadalmi feszültségei

Az iparosítás, illetve a városrobbanás társadalmi feszültségei

A modern urbanizáció egy olyan ciklikus folyamat, amely meghatározott térségekben (országokban, régiókban vagy településeken) érvényesül, amelyet konkrét társadalmi, gazdasági, történeti tényezők határoznak meg, és amelyben koncentrációs és dekoncentrációs folyamatok váltják egymást (Enyedi, 2011). Enyedi György szerint a modern urbanizáció egyes szakaszainak a kialakulási központja Nyugat-Európa, ahonnan az egyes szakaszok „fokozatosan az egész Földön elterjednek, a helyi módosulások ellenére globális jellegűek” (Enyedi, 2011, 57.). A modern urbanizációs ciklusok alakulását nagymértékben a hosszú távú gazdasági ciklusok határozzák meg (Enyedi, 2012).

A ciklus első szakasza az extenzív gazdasági fejlődés által mozgott városrobbanás volt, amikor a népesség városi koncentrációda-

sa vált jellemzővé. A történelemben addig ismeretlen méretű és jellegzetességű új várostípusok szerveződtek, mindenekelőtt a nagyvárosok, a metropoliszok, a megalopoliszok, amelyek már több város összefüggő láncolataként, tömörüléseként határozhatók meg. Ez a folyamat a hagyományos települési és életformák válságával járt együtt, a falusi közösségek felbomlásával, a tradicionális életformák felszámolódásával. Az urbanizáció, a rohamos városnövekedés kezdeti szakaszában, a városi társadalmakban számos negatív jelenség jelent meg, a falusi közösségek életében még oly fontos családi, rokoni, szomszédsági kötelékek fellazultak, háttérbe szorultak, az egyének individualizálódtak, irányadó életformamodellek és kapcsolatok nélkül maradtak. Különböző deviáns viselkedési formák is megjelentek, a bűnözés, a prostitúció, az alkoholizmus, az egyéni elmagányosodás miatt az öngyilkosság is jellemzővé vált. A szegénység, a lakásnyomor egyre többeket érintett. Az akkor még idillikusan közösséginek látszó falusi társadalmakkal szemben a bűnös város társadalmi képe fogalmazódott meg. Érthető módon számos, társadalmi problémákra érzékeny gondolkodó, kutató, közte építészek is, keresni kezdték a problémák megoldását. Ez utóbbiakra két jelentős koncepciót érdemes felidézni.

Az egyik, amelyik a meglévő városok problémáit, közte a munkások lakásnyomórát egy másféle várossal, egy jobban tervezett, modernizált, minden lakó számára kedvező életkörülményeket, napfényt és tiszta levegőt biztosítani képes város építésével akarta megoldani. Ez Le Corbusier 1920-as években kidolgozott, funkcionálisan tervezett városfelfogása volt (*Le Corbusier, 1923*). Ebenezer Howard mást javasolt; a városi problémák láttán megtagadta a várost, és a kertvárosi ideát hirdette meg. A tervei szerint a nagyvárosok környékén épülő, de attól elkülönülő kertváros – mint kompakt település – lakó- és munkahelyet, a szabadidő eltöltésének teljes körű feltételeit ígéri úgy, hogy közben társadalmilag is integrálja az ott élőket, miközben a városi és a vidéki életforma lehetőségeit is egyidejűleg kínálja (*Howard, 1902*).

Howard kertváros-tervei csak néhány esetben valósultak meg, de különböző várostervezési elképzelésekben érvényesültek a hatásai. A kertvárosi mozgalom eredményeit azonban paradox módon sokkal inkább a meglévő városok védelme, mintsem azok megtagadása adta. Számos európai város környékén épültek később bolygóvárosok, újvárosok, kertvárosi elővárosok azért, hogy a nagyvárosi túlzott mértékű terjeszkedést megakadályozzák, a

népesség letelepedését meghatározott irányokba tereljük, de azért is, hogy a városból kimenekülőknak nyugodt, csendes lakóhelyi környezetet nyújtsanak. A kertvárosi eszme relevanciáját, a tervek megvalósulását, vagyis a lakó- és a munkahely egységét hirdető térbeli közösségek kialakulását és hosszú távú fenntarthatóságát az európai esetekben a gazdaságot átformáló új folyamatok, a XIX. században még nem is igen érzékelhető, de később emberek tömegeit vonzó városi szolgáltató szektor dinamikus fejlődése, nem utolsósorban az életmódigények és -formák átalakulása, azok lokális jellegének enyhülése, majd később a globalizációs trendek írták felül.

A tömeges városi lakáshiány a II. világháború után okozott igen súlyos társadalmi problémákat. Ezek a problémák az Engels által az 1800-as évek közepén leírtaknál is súlyosabbak voltak (*Engels, 1845*), mivel nemcsak minőségi, hanem mennyiségi értelemben is nehézségeket okoztak. A korabeli lakáshiányt növelte az Európát érintő, a volt gyarmatokról az anyaországok felé irányuló, elszegényedési problémákkal is összefüggő nagy bevándorlási hullám is. Ezek területi válaszaként az európai fővárosok sokaságában határozták el a városszéli nagy lakótelepek felépítését előre gyártott, standardizált elemekből. A lakótelepek (köszönhetően a nagy elődök gondolatainak is, így például Le Corbusier elképzeléseinek is) életforma-alakító célokat is szolgáltak, a közösségi kapcsolatok keretei is kívántak lenni. Ezek a célok azonban nem sikerültek, nem is sikerülhettek, hiszen a helyi életformák alakulása csak részben függ az épített környezettől, inkább a társadalmi szerkezeti sajátosságok alakítják.

Ezek a lakótelepek az első periódusokban az alsó középosztálybelieknek kínáltak otthont, akik közül sokan, az infrastrukturális hiányosságok, a monoton épített környezet miatti elégedetlenség okán elköltöztek innen. Ma már többnyire az alacsonyabb társadalmi státusú, közte a bevándorló népesség lakóhelyei, a társadalmi szegregáció egyik formái lettek.

Alapvetően hasonló a helyzet a nagy európai fővárosok körül fejlesztett újjvárosok, de a posztzocialista ipari új városok esetében is. Az eredeti tervek szerint a nagyvárosi problémákkal elégedetlen középosztálybeliek számára épített új városok társadalmi is átalakult, a szintén monoton, ingerszegény épített környezetből, akik tehették, tovább költöztek kisebb városkörnyéki településekre, vagy távolabbi falvakba.

A viszonylagos dekoncentráció társadalmi problémái

Az urbanizáció második szakasza, amely a gazdasági fejlődés intenzív korszaka, a népesség relatív területi dekoncentrációja. A dekoncentráció elsősorban a nagyvárosokat érinti. Ekkor zajlik le az agglomerációk képződése, a szuburbanizációs folyamatok is ekkor dinamizálódnak, s ez a magasabb társadalmi státusúak kikötözését, a belváros társadalmi összetételének a romlását is okozza. A városi népesség aránya, a városi gazdaság jelenősége azonban tovább nő (*Enyedi, 2012*). Fejlődésnek indulnak a településhálózat más elemei is, a kis- és középvárosok, egyes falusi települések is. Ebben az időszakban kerül válságba a fordizmus mint sajátos üzemszervezési forma, ahol a nyersanyag-feldolgozás is a termelés helyén történik, és amelyet a földrajzi koncentrációs hajlam, a nagyvállalatok területi közelségéből adódó agglomerációs előnyök, a nyersanyagforrás, a nagy tömegű munkaerő, a nagy fogyasztópiac és a szállítási útvonalak kombinációjából felépülő gazdasági körzetek, a városnövekedés, különösen a nagyvárosok növekedése jellemzett (*Enyedi, 1996*).

A korszak nehézségeit fokozta, hogy a II. világháborút követő általános modernizáció keretében létrejött állami jólét-modellek az 1970-es évek olajválságát, majd az 1980-as (és később az 1990-es) évek globalizációs kihívásait követően súlyos válságba kerültek. A nemzetállamok globális erőkhöz képest gyengébb érdekérvényesítő lehetőségei, a gazdasági, társadalmi válság finansziális nehézségei miatt a jól-léti modellek képtelenné váltak a fordista városokra még jellemző, viszonylag kiegyenlített társadalmi sajátosságok, így az alacsony munkanélküliség, a jól-léti innovációk, a lokális társadalmi rendszerek dinamizmusa, a relatív térségi-társadalmi integráció védelmére (*Mingione, 2010*). Mindez a városi társadalmi konfliktusok sokaságát adta.

A dezurbanizáció társadalmi feszültségei

Az urbanizáció harmadik szakaszában a dekoncentrációs folyamatok intenzifikálódása tapasztalható. A gazdaságban lezajló dekoncentrációs folyamatok következtében alakul ki az úgynevezett dezurbanizációs szakasz. A termelés globalizálódik. Ez már a posztfordizmus periódusa, ahol a nagyvárosokra addig csak kis mértékben jellemző folyamatok jelentek meg; a nukleáris családi forma

erőteljes terjedése, a helyi közösségek bomlásának, az individualizációnak a dinamizálódása, illetve a hosszú távú munkanélküliség, a városi szegénység, a szakképzetlen (ázsiai, afrikai) munkások európai városok felé irányuló tömeges bevándorlásából is adódó társadalmi konfliktusok, a társadalmi kirekesztés, mint a társadalmi depriváció új panelje, társadalmi elosztási problémája. Mindezek a városi társadalmi lét mély válságát mutatják, amit a városi népesség csökkenése is jelez. (Nyugat-Európában 1970 és 1990 között, a poszt szocialista országokban még 2000 után is ez a folyamat jellemző.) A nagyvárosi középosztály egyre számottevőbb része hagyja el a társadalmi problémákkal, közlekedési nehézségekkel küzdő, a városi szegénységet látható módon koncentráló belső városrészeket, és költözik ki a városkörnyéki elővárosokba vagy a városkörnyéki településekre, így az európai (közte a magyarországi) városkörnyéki népesség száma rohamosan növekszik.

Ez az urbanizációs szakasz sajátos területi konfigurációk szerveződésével, fejlődésével is együtt jár. Ezek a város külső peremén található kertvárosi negyedek vagy önálló városkörnyéki települések, ahol a városból történő (többnyire középosztálybeli) kiköltözés (és a korábbi alacsonyabb társadalmi státusú lakosság kiszorítása, kiszorulása) révén a helyi társadalom is kicserélődik, magas státusúvá, középosztály-jellegűvé válik. Köztük található a városkörnyéki közép- és felső-középosztálybeliek új szegregációs területei is, a biztonsági emberekkel és kamerákkal védett, zárt lakóparkok világa is.

A városi lakosság kiöltözési folyamata, és annak újonnan szerveződött területi konfigurációi speciális társadalmi problémákkal is járnak; a vidéki lakó- és a városi munkahely közötti permanens ingázás kedvezőtlen életmódbeli és egészségügyi következményeivel, a motorizáció növekedése miatt a természeti környezet súlyos sérülésével, a környezeti károk növekedésével. De a városcentrumok és a környékeik, valamint a városkörnyéki települések között létrejött éles társadalmi különbségekkel is (Szirmai, 2011).

Ezek az új területi konfigurációk azonban képtelenek a nagyvárosi társadalmi problémák kezelésére, a városokra és a környékekre szakadt egységek integrálására, a szétszakadt városi társadalmak kohéziójának a biztosítására, a különböző tér és társadalmi formák közötti konfliktusok enyhítésére, hiszen éppen ezeknek a problémáknak a kifejeződésai, az egymástól rettegő városi és vidéki osztályok félelmeinek produktumai.

A globalizált urbanizáció társadalmi jelenségei

Az európai városfejlődés már szinte elfeledte az első ciklus, a városrobbanás jellemzőit, sőt az 1950-es és az 1960-as évekre jellemző második stádiumot is, a gazdasági és társadalmi folyamatok területi dekoncentrációját. A harmadik szakaszon, nevezetesen a termelés globalizációja által mozgatott dezurbanizációs folyamaton, a szuburbanizáció és az urban sprawl, vagyis a városi terjeszkedés jelenségein is részben túl van már Európa, részben benne van (Szirmai, 2011). A globális urbanizáció ma azonban egy új szakaszába érkezett, ez pedig a globalizált világ urbanizációja, ahol a korábbi koncentrációt, majd dekoncentrációt ismét egy új koncentrációs folyamat váltja fel (Enyedi, 2012).

Ez újabb koncentrációs folyamatokat, ismételt népességrobbanást jelent. Ez a szakasz a globális gazdaság fő folyamatait, a kapitalizmus világrendszerének teljes kibontakozását fejezi ki (Enyedi, 2012, 58.), ami azt is jelenti, hogy a globális hatások a világ minden részén megjelennek, azokon a helyeken is, ahol még az első három is érvényesül. De a szakaszok egymás utáni rendje, a földrajzi elterjedés folyamata már megváltozott, specifikálódott.

A globális gazdaság fejlődése, az ebből is adódó globális gazdasági integráció a nagyvárosi fejlődési folyamatok felgyorsulásával új típusú városi terek, egész urbánus rendszerek kialakulásával is együtt járt (Hall, 1966; Castells–Godard, 1974; Friedmann–Wolff, 1982). Városshociológiai szempontból fontos kiemelni a globális tőke és annak intézményei erőteljes nagyvárosi, világvárosi koncentrációját (Sassen, 1991), amelyek Castells kifejezésével a mai korszak sajátosan új urbanizációs formái (Castells, 1972). Ascher szerint is a multifunkcionális, a nemzetközi gazdasághoz erősen integrálódott metropoliszok egészen új „tértípusok”. A metropoliszok saját környezetükkel, az országgal és a többi várossal egészen más kapcsolatokat alakítanak ki, mint ami az ipari városok, illetve a megelőző korok regionális nagyvárosaira volt jellemző (Ascher, 1995).

Ebben a szakaszban a globális tőke és annak képviselői számára fontos nagyváros-központok rehabilitációja is jellemzővé válik, s ez kezeli a belváros válságjeleit, nagymértékben lassítja a városközpontból történő népességkiáramlást, ezért az itt lakók számára növekedése is megfigyelhető. A belső részek társadalmi szerkezete lényegesen átalakul a gentifikációnak is köszönhetően.

A globális urbanizációban szerveződő területi társadalmi szerkezetre az éles regionális egyenlőtlenségek, a társadalmi polarizáció erősödése a jellemző. A jobb társadalmi helyzetben lévők a városközpontokban és a jó elővárosokban, az alacsonyabb társadalmi pozíciókat elfoglalók a városközpontokban, de főként a városkörnyéken élnek.

Az európai városokban a hátrányos helyzetűek inkább a városok szélére szorulnak ki, az amerikai városközpontokban történetileg a szegények belső koncentrációja volt a jellemző. Ma ez is változni látszik. A globális elit ma már „ultra-urbán” érdekei szerint a városközpontokban is lakik (*Sassen, 1991*). Az Egyesült Államokban az 1960 és 1990 között lezajlott hatalmas belvárosi irodaépítési láz, a nagyváros-központi rehabilitációk, az ott kialakított hotelek, kereskedelmi központok, szabadidő- és kongresszusi központfejlesztések megállították a belső részek leromlását. A változások ellenére azonban továbbra is igaz, hogy a városszéli települések sokkal nagyobb társadalmi értéket képviselnek a felsőbb osztályok számára.

A negyedik szakasz tehát ismételt koncentrációval, és ebből is adódó sajátos területi társadalmi problémákkal jár, amelyek az egész világon, közte Európában is megfigyelhetők, mégpedig a társadalmi polarizáció egyre jobban kiteljesedő erősödésével, a térbeli társadalmi szegregáció növekedésével, a társadalmi kirekesztés folyamataival is.

A globalizáció nemcsak erőteljes társadalmi polarizációt, a gazdagok és a szegények mély különbségeit hozta létre, hanem éles városok (és városrészek) közötti versenyt is eredményezett a befektetésekért, a munkavállalókért, és a középosztály vásárlóerejéért, a fogyasztásért. Mindez pedig a verseny kritériumainak megfelelő városrészek és a nem megfelelő, a stigmatizált városrészek elkülönülését, a társadalmi szakadékok éleződését is magával hozta.

Ennek az urbanizációs szakasznak a társadalmi problémáira azonban mintha semmi területi válasz nem érkezne, mintha nem igazán születnének olyan új javaslatok, amelyek a térben megnyilvánuló társadalmi feszültségekre területi elvű gyógyírt keresnének, inkább strukturális megoldások jelennek meg, olyanok, amelyek az egész kapitalista rendszer átalakítását tűzik ki célul. Ez lényegében Gans azon kritikájának megfogalmazása óta jellemző, mely szerint a Chicagói Iskola ökológiai determinizmusa túlhaladott, mivel a területi társadalmakat a fizikai térszerkeze-

tekből kiindulva magyarázó úgynevezett humánökológiai irányzat nem számol azzal, hogy a tér szerkezete, igénybevétele és fizikai jellege a társadalmi csoportok aktív tevékenységének eredménye (Gans, 1962).

Sassen szerint a területi elvű elemzések hiátusa nem véletlen, mivel a hagyományos városszociológiai elemzések már nem képesek sem leírni, sem pedig értelmezni a globalizáció területi „termékeit”, a mai nagyvárosi folyamatokat (Sassen, 2007). A gazdasági tevékenységek nemzetközivé válása, a globális pénzügyi piacok, a nemzetközi beruházások létrejötte, a nemzeti és a városi kormányzatok csökkenő szerepe a nemzetközi gazdasági tevékenységek szabályozásában, valamint a városok egyre erőteljesebb kapcsolódása a globális piacokhoz és a külföldi cégek központjaihoz egy eddig ismeretlen városi rendszert hoztak létre, mégpedig a nemzetek közötti városi rendszert („transnational urban system”), amely kikerüli az államokat, a globalizáció, a dereguláció és a privatizáció alapján. Sassen szerint ezek kutatásához pedig új analitikus kategóriák bevezetésére és új típusú elemzésekre van szükség, ezért a XXI. század városszociológiájának túl kell lépnie a klasszikus ökológiai iskolák szemléletén (Sassen, 2007). Azt persze csak remélni lehet, hogy egy megújuló városszociológia képes lesz a hagyományok hibáiból tanulva, a régiekhez képest komplexebb, tehát strukturális és egyben területi elvű megoldások kidolgozására.

Összegzés

A globális urbanizáció különböző szakaszaihoz kapcsolódó társadalmi problémák összegzése, valamint az azokat megoldani törekvő elkülönült, vagyis vagy területi, vagy strukturális elvű javaslatok többnyire sikertelenségei alapján merül fel egy komplex, mégpedig a területi és a társadalmi strukturális irányzat eszközeire épülő beavatkozási metódus szükségessége. A kötetben olvasható elemzések ennek a komplex beavatkozási módszernek a megalkotása érdekében, a magyarországi nagyváros-térségek vizsgálatakor mindkét magyarázó elvet alkalmazzák.

A globális urbanizáció különböző szakaszainak a kibontakozását követő társadalmi problémák összefoglalására részben azért volt szükség, hogy kiderüljenek az egyoldalú, főként területi elvű megoldások korlátozottságai, részben pedig azért, hogy megfo-

galmazható legyen a világmodellként működő globális urbanizáció hazai érvényességének a gondolköre is. Enyedi György világmodelliség ideája, vagyis annak alapján, hogy a globális urbanizáció a nyugat-európai centrumtérsegből indul ki, és az egész világon fokozatosan elterjed, nem beszélhetünk külön szocialista modellről (Enyedi, 2011, 57.), következésképpen a globális urbanizációs szakaszok és azok problémái a kelet-közép-európai, közte a magyar területi szerkezetet is alakítják, jóllehet a különböző sajátosságok megkésve bontakoznak ki, a helyi történeti, társadalmi és egyéb adottságok szerinti eltérésekben.